

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У УЖИЦУ

Насићава и учење

- савремени приступи и перспективе -

Ужице, 2014.

НАСТАВА И УЧЕЊЕ
– савремени приступи и перспективе –

НАСТАВА И УЧЕЊЕ

– савремени приступи и перспективе –

Издавач

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У УЖИЦУ

За издавача

Др Радмила Николић

Главни и одговорни уредник

Др Радмила Николић

Програмски уредници

Др Радмила Николић, др Миленко Кундачина, др Видан Николић

Програмски одбор

dr Eva Szórádová (Slovačka), dr Mara Cotič (Slovenija), dr Pavel Doulík (Češka Republika),
dr Milan Matijević (Hrvatska), др Љупчо Кеверески (Македонија), др Ненад Сузић
(Република Српска), др Никола Поткоњак (Србија), др Грозданка Гојков (Србија),
др Славица Максић (Србија), др Радмила Николић (Србија), др Миленко Кундачина
(Србија), др Крстивоје Шпијуновић (Србија), др Видан Николић (Србија)

Рецензенти

Др Миомир Милинковић, др Драгољуб Зорић, др Стана Смиљковић, др Љубица
Диковић, др Бранко Јовановић, др Никола Поткоњак, др Благица Златковић,
др Лидија Златић, др Миленко Кундачина, др Радован Антонијевић, др Сања
Маричић, др Љубинко Милановић, др Радмила Николић, др Јелена Стаматовић, др
Крстивоје Шпијуновић, др Далиборка Пурић

Организациони одбор

Др Радмила Николић, dr Mara Cotič (Slovenija), др Миленко Кундачина, др Данијела
Василијевић, др Јелена Стаматовић, др Бранко Поповић

Организатори

Универзитет у Крагујевцу, Учитељски факултет у Ужицу (Србија); Universitet
„Konstantin Filozof“, Pedagoški fakultet, Nitra (Slovačka); Univerza na Primorskem,
Pedagoška fakulteta v Kopre (Slovenija); University of Jan Evangelista Purkyne in Usti nad
Labem, Faculty of Education (Češka Republika)

Лектори

Др Видан Николић

Др Љиљана Костић

Преводиоци

Мр Гордана Љубичић (енглески језик)

Др Светлана Терзић (руски језик)

Техничко уређење

Рачунарски центар Учитељског факултета

Штампа

Штампарија „Свен“ – Ниш

Тираж

200 примерака

Ужице, 2014.

ISBN: 978-86-6191-023-4

Штампање ове монографије помогло је Министарство просвете, науке и технолошког
развоја Републике Србије.

**УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У УЖИЦУ**

НАСТАВА И УЧЕЊЕ

– савремени приступи и перспективе –

**Учитељски факултет
Ужице
2014.**

**UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC
TEACHER-TRAINING FACULTY OF UZICE**

TEACHING AND LEARNING

– Contemporary Approaches and Perspectives –

**Teacher-training Faculty
Uzice
2014.**

Др Славица Б. Максић

Институт за педагошка истраживања у Београду

КАКО МОТИВИСАТИ НЕУСПЕШНЕ УЧЕНИКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ДА УЧЕ*

Апстракт: Предмет интересовања у овом раду је школски неуспех ученика у току основног образовања, када се стичу базична знања, развија академски и социјални статус и обезбеђују услови за даље школовање. У испитивању су учествовали наставници, школски психолози, педагози и директори (N = 114) из основних школа у Србији. Испитаницима је постављено питање отвореног типа о томе како би поступили у односу на ученика који је неуспешан у школи и не показује интересовање да тај успех поправи. Сprovedена је квалитативна анализа података која је омогућила да се идентификују две главне теме: како се опажа школски неуспех ученика и какве интервенције се предлажу за решавање проблема школског неуспеха. Добијени подаци указују на то да је већина испитаника оријентисана на актуелну ситуацију у коју смештају проблем школског неуспеха ученика, док су остали оријентисани на узроке школског неуспеха ученика или на циљеве који се могу остварити школским успехом. Могућности за решавање проблема школског неуспеха виђене су у највећој мери у интервенцији која је педагошког карактера или је педагошки приступ комбинован са психолошким приступом. Предложене су различите интервенције које полазе од већег уважавања ученикових способности, интересовања и преференција, до креирања персонализоване педагошке ситуације у којој ће неуспешни ученик бити успешан.

Кључне речи: *школски неуспех, основна школа, мотивација, уверења, квалитативна анализа.*

УВОД

Како савладати школски неуспех, као прву препреку на путу ка личној и друштвеној афирмацији појединца? Образовни системи широм света сусрећу се са растућим проблемом школског неуспеха, који се дефинише као пропуст да се развије и користи сопствени потенцијал (Малинић, 2009). С друге стране,

---

* Чланак представља резултат рада на пројектима „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије“ (бр. 47008) и „Од подстицања иницијативе, сарадње и креативности у образовању до нових улога и идентитета у друштву“ (бр. 179034), чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011–2015).

развој и ангажовање свих потенцијала и капацитета појединца представља императив његовог успеха у савременом свету. Данашњи ученици су најчешће незаинтересовани за наставне садржаје и активности, а они који су неуспешни у школи жале се на недостатак ентузијазма код својих професора за педагошко вођење младих и њихов образовни развој (Џиновић, 2010). Младе генерације све више сумњају у то колико школа одговара на њихове потребе, док је старији и даље виде као неопходну институцију која припрема младе за рад и друге друштвене улоге (Ђуришић-Бојановић, 2001а, 2001б; Гутвајн и Шевкушић, 2013).

У тексту који следи саопштавају се резултати истраживања о значењима која школски неуспех има за наставнике и друге стручњаке запослене у школи. У овом раду, неуспех ученика у школи разматран је из једног специфичног угла. Предмет интересовања је питање како мотивисати неуспешне ученике да уче, за разлику од уобичајеног испитивања разлога и узрока који доводе до школског неуспеха. Најпре је образложен значај проучавања школског неуспеха кратким прегледом резултата релевантних истраживања. У наставку је дат приказ методологије изведеног истраживања и његових главних резултата. Дискусија резултата обухвата поређење са резултатима истраживања других аутора и извођење педагошких импликација за третман ученика који су неуспешни у школи. У завршном делу рада, указано је на предности и ограничења квалитативне анализе података и могуће правце будућег рада у проучавање школског неуспеха.

ЗНАЧАЈ ШКОЛСКОГ УСПЕХА УЧЕНИКА

У школској пракси, школски неуспех ученика дефинишу слабе оцене и њихове последице које могу бити далекосежне – од полагања поправног испита и понављања школске године, преко промене статуса са редовног на ванредно школовање, до напуштање школе и прекида школовања. Постоји опште слагање око тога да се код ученика који је неуспешан у школи не ради само о слабирим оценама и незнању,¹ него и о другим проблемима као што су недисциплина, ремећење наставе, одсуствовање са часова и друго (Гашић-Павишић, 2005). Резултати бројних истраживања указују да је школски неуспех ученика повезан са негативним ставовима према учењу, наставницима, школи и образовању, са лошим односима с наставницима, другим ученицима и родитељима, као и са негативним доживљавањем себе, ниским самоцењењем, осећањем кривице и немоћи и слично (Малинић, 2009; Милошевић, 2004; Спасеновић, 2008). Такође, школски неуспех представља и фактор ризика за развој креативности (Максић, 2006; Максић и Ђуришић-Бојановић, 2004).

---

¹ Иако је врло значајна разлика између школског успеха и знања, она овде неће бити разматрана.

Према резултатима бројних истраживања, најзначајнији фактори који битно одређују школско постигнуће ученика су његове породичне и персоналне карактеристике (Малинић, 2009; Милошевић, 2004). Школски успех се дефинише као резултанта породичних подстицаја да се ученик оријентише према академским и другим постигнућима које ученик сам и његови родитељи доживљавају као вредно, а што се може постићи систематским улагањем напора и актуализацијом ученикових способности (Милошевић, 2004). Испитивање ученика основне школе који су поновили разред указује на то да поновци имају значајно више тешкоћа у учењу у односу на остале ученике, као и да чешће испољавају неповерење у сопствене способности, страх од оцењивања и склоност ка неоправданом изостајању (Малинић, 2009). У истом истраживању је утврђено да су испитани поновци себе сматрали одговорним за свој неуспех у школи.

Школски неуспех се, по правилу, приписује ученику и третира као патолошка појава (Џиновић, 2010). Најновија испитивања наговештавају да ово уверење подржавају школски психолози и педагози који одговорност за неуспех приписују ученику и његовим способностима, делећи неуспешне ученике на две категорије: „преступнике“ и „жртве околности“ (Гутвајн и Шевкушић, 2013). Ауторке поменутог испитивања се питају колико оваква уверења могу утицати на подршку и помагање неуспешним ученицима у школи, те указују на потребу за преиспитивањем личних уверења стручних сарадника која их могу ометати у решавању проблема школског неуспеха. Не треба посебно наглашавати да је једна од значајних улога стручних сарадника у нашим школама управо њихово учешће у решавању проблема школског неуспеха ученика. На сложеност овог проблема указују и тумачења која школски неуспех разумеју као израз отпора ученика према ономе што школа тражи и њихов лични избор да буде неуспешан (Џиновић, 2004).

Вероватно би се све заинтересоване стране могле сложити око тога да је потребан третман школског неуспеха који може да обезбеди несметано извођење наставних активности и подржи индивидуални развој ученика који има тешкоће у савладавању школских садржаја. Интервенције се крећу од дизајнирања посебних програма и дефинисања националних стратегија, до довођења у питање базичних постулата на којима почива образовање и целокупан друштвени поредак (Гутвајн и Шевкушић, 2013; Малинић и Максић, 2012; Џиновић, 2010). Искуства из средина које су испробале бројне програме подршке неуспешним ученицима, као што су програми намењени деци из депривисаних средина, доследно потврђују значај мотивације за учење. Тајна успешне деце лежи у њиховој истрајности, знатижељи и скривеној снази карактера која обухвата савесност, оптимизам и самоконтролу (Таф, 2013).

Проблем истраживања

Предмет интересовања у овом раду је школски неуспех ученика у току основног образовања, које је посебно значајно због тога што се тада стичу базична знања, развија академски и социјални статус, и обезбеђују услови за даље школовање. Школски неуспех ученика испитује се из угла просветних радника који раде у школи са циљем да се утврди: каква значења просветни радници приписују школском неуспеху ученика и где виде могућности за мотивисање неуспешног ученика да учи.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Учесници. У испитивању су учествовали просветни радници, запослени у основним школама у Србији ($N = 114$), који су у току школске 2012/2013. године похађали семинар стручног усавршавања о управљању разредом.² Узорак су чинили учитељи, наставници, стручни сарадници и представници управе из пет основних школа из градске и сеоске средине.³ Већи део узорка били су испитаници који су запослени у сеоским школама (72%), али су многи од њих живели у оближњим градовима и путовали до села у којима раде. Већина испитаника биле су жене (*табела 1*), што је очекивано и у складу са полном структуром запослених у основним школама у Србији. Старост испитаника кретала се од 22 до 64 године, а просек година износио је 42. Већину испитаника чинили су разредни и предметни наставници (преко 90%), а остало су били стручни сарадници – педагози и психолози, и директори и њихови помоћници, као представници управе школе (*табела 2*).

Табела 1. *Полна структура узорка*

Пол	f	%
Мушки	22	19,3
Женски	92	80,7
Укупно	114	100,0

Табела 2. *Структура узорка према радном месту*

Радно место	f	%
Наставник разредне наставе	43	37,7
Наставник предметне наставе	62	54,4
Стручни сарадник (психолог, педагог)	6	5,3
Директор / помоћник директора	3	2,6
Укупно	114	100,0

² Аутор текста је био један од аутора и реализатора семинара *Како решавати проблеме са дисциплином у разреду* (Каталог програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2008/2009. годину, 2008).

³ Реч је о школама из Београда, Зрењанина, Ковина и Опова.

Инструмент. Учесницима семинара постављено је питање отвореног типа о томе како би поступили или како поступају у односу на ученике који су неуспешни у школи и не показују интересовање да тај успех поправе. Питање је гласило: Замислите најгорег могућег ученика, који не зна градиво, недисциплинован је, ништа га не занима, неће да учи, прави проблеме. Шта бисте с њим радили? Како бисте га мотивисали за рад и учење? Испитаници су одговарали анонимно на потпуно чистом листу папира.

Процедура. Анкетно испитивање спроведено је као активност која је требало да оријентише учеснике семинара да садржаје стручног усавршавања повежу са својим личним искуствима у раду у школи и да их подстакне да сазнато примене у својој школској пракси. Одговарање на питање и слободна дискусија која је уследила трајало је око 30 минута. Независно од дискусије, писани одговори су накнадно обрађени за потребе овога рада.

Обрада података. Спроведена је квалитативна анализа прикупљених података. Изабрана је тематска анализа вођена подацима са циљем да се дође до што аутентичнијих решења из непосредне школске праксе. Из истог разлога, истраживач је кодирао добијене одговоре пре детаљнијег упознавања са научним приступом проблему школског неуспеха ученика. Кодови, подтеме и теме базирани су на актуелним теоријским опредељењима у области наука о човеку и дефинисани су у стандардној процедури од шест фаза тематске анализе (Braun & Clarke, 2006). Јединица анализе био је цео одговор испитаника, а сваки одговор је кодиран за обе теме и све подтеме. У *табели 3* приказана је схема кодова, подтема и тема који су развијени у истраживању.

Табела 3. Кодови, подтеме и теме у одговорима испитаника на питање о томе како решавају школски неуспех ученика

Кодови	Подтеме	Теме
Слабе оцене	Концепт	Опажање школског неуспеха ученика
Недисциплина		
Слабе оцене и недисциплина		
Прошлост	Временска перспектива	
Садашњост		
Будућност		
Наставник	Носилац активности	Могуће решење школског неуспеха ученика
Други актери		
Наставник са другим актерима		
Педагошки приступ	Врста интервенције	
Психолошки приступ		
Педагошки и психолошки приступ		
Системски приступ		
Ученик	Субјекат промене	
Наставник		
Ученик и наставник		
Шире окружење		

Прва тема: Опажање школског неуспеха ученика

Концепт. Подтема је дефинисана на основу тога да ли су се испитаници у свом одговору бавили школским неуспехом као slabим оценама и незнањем или недисциплином и проблемима у понашању ученика. Формирани су следећи кодови: а) слабе оцене, б) недисциплина, в) слабе оцене и недисциплина, и г) концепт није видљив. Следе примери одговора који илуструју дефинисане кодове:

- а) Села бих са њим да попричам, питала бих га зашто не жели да учи и који су разлози његовог неангажовања у школи. Да ли могу да му помогнем? (*слабе оцене*)
- б) Комбиновала бих више типова активности и у тренутку недисциплинованости и непажње заинтересовала бих га другим типом активности. (*недисциплина*)
- в) Покушала бих да разговарам са учеником, да покушам да сазнам који су разлози таквог понашања, да сазнам која су његова интересовања и покушала бих да прилагодим неке теме потребама тог детета. (*слабе оцене и недисциплина*)
- г) Прво бих поразговарао с њим. (*концепт није видљив*)

Временска перспектива. Подтема је дефинисана на основу тога каква временска перспектива је изражена у опажању проблема школског неуспеха. Уочене су три оријентације и то оријентација на: а) прошлост, б) садашњост, и в) будућност. У наставку следе примери одговора који илуструју дефинисане кодове:

- а) Уколико опомене и савети не помогну, у таквим случајевима је то често, заказао бих разговор са њим, где бих покушао да утврдим разлоге таквог понашања; претпостављам да су разлози у његовој породици и његовом психичком стању. (*оријентација на прошлост*)
- б) Разговарати са учеником (шта му одговара, а шта смета приликом учења); укључити ученика у ваннаставне активности; обавезно похвалити ученика за било какав успех. (*оријентација на садашњост*)
- в) Открила бих које су његове животне вредности, до чега држи и у складу са тим бих осмислила одговарајућу активност, нешто што афирмише његове вредности (ако су позитивне, сигурно барем једна јесте позитивна). (*оријентација на будућност*)

Друга тема: Могуће решење школског неуспеха ученика

Носилац активности. У добијеним одговорима, било је могуће да се одреди ко је носилац предложених активности или ко је надлежан да се бави школским неуспехом. Одређени су следећи кодови: а) наставник, б) други актери, в) наставник са другим актерима, и г) не зна се. Следе примери одговора који илуструју дефинисане кодове:

- (а) Кроз игру, укључити га у организацију наставе – помоћ мени. (*наставник*)
- (б) Послати га код педагога или директора. (*други актери*)

(в) Разговор насамо после часа, покушај да сазнам узрок таквог понашања или разговор у троје ученик–родитељ–наставник. (*наставник са другим актерима*)

(г) Кроз игру. (*не зна се*)

Врста интервенције. У опису предложене интервенције којом би требало решавати школски неуспех ученика, а на основу тога на шта се утиче, разликовани су приступи из различитих дисциплина: а) педагошки приступ – акције у вези са наставом и учењем; б) психолошки приступ – акције у вези са личношћу и развојем ученика; в) педагошки и психолошки приступ заједно; г) системски приступ – акције у вези са окружењем ученика које превазилазе педагошки и психолошки приступ и комуникацију између наставника и ученика и укључују друге актере васпитно-образовног процеса и шире акције (породица, други наставници, педагошко-психолошка служба, управа школе). Примери одговора који илуструју дефинисане кодове су:

(а) Предложила бих му да нацрта (илуструје) то што смо ми учили (*педагошки приступ*);

(б) Прво бих морала да упознам личност тог детета да бих могла да применим разне методе мотивисања (*психолошки приступ*);

(в) Разговарала сам са учеником о разлозима његовог понашања и дала му могућност да уз мали семинарски рад савлада део градива (*педагошки и психолошки приступ*);

(г) Смањити захтеве, може да ради задатке „корак по корак“; похвалићу га за сваки уложен напор и учествовање у учењу (раду на часу); ако је потребно, потражићу и стручну помоћ (педагог, психолог...) (*системски приступ*).

Субјекат промене. У зависности од тога на ком актеру васпитно-образовног процеса је фокус или ко је субјект промене коју укључује решавање проблема школског неуспеха, разликују се следећи кодови: а) ученик, б) наставник, в) ученик и наставник у исто време, и г) шире окружење. Примери одговора који илуструју дефинисане кодове су:

(а) Изабери једну лекцију коју волиш и која ти је занимљива (*ученик*).

(б) Дати конкретан задатак том ученику, примерен његовим способностима и интересовањима (*наставник*).

(в) Разговор у четири ока; сазнати проблем – договор; пратити сваки дан – договор (*ученик и наставник*).

(г) Предлог: да са добрим учеником из разреда, направи презентацију за наредни час; обиђе библиотеку и донесе интересантне теме из мог предмета (*шире окружење*).

Код дефинисања концепта школског неуспеха, уочено је да је мањи број одговора садржао експлицитно позивање на оцене и незнање односно недисциплину, на основу чега су разврстани. У већини случајева, о концепту је

закључивано на основу садржаја предложене интервенције. Одговори испитаника разврстани су на оне који су били оријентисани на прошлост, позивајући се на узроке школског неуспеха ученика, и оне који су били оријентисани на будућност, а говорили су о циљевима којима се тежи. Остали одговори третирали су као одговори који су оријентисани на садашњост, иако је ова временска оријентација више била присутна имплицитно, него експлицитно. Што се тиче врсте интервенције, било је могуће релативно јасно разликовати педагошки, психолошки и системски приступ, а разликовање носиоца активности и субјекта промене представља новину овога рада.

Уследила је квантитативна анализа заступљености свих категорија одговора, при чему су израчунате фреквенције и проценти. У случају дужине одговора израчунат је минимални, максимални и просечан број речи. Доминација педагошке интервенције, међу врстама интервенција које решавају школски неуспех, била је подстицај да се ови одговори даље анализирају у намери да се дати приступ боље опише. Трагано је за кључним дескрипторима у одговорима где је педагошка интервенција понуђена као једино решење, а резултат те анализе приказан је у делу о резултатима.

РЕЗУЛТАТИ

Први утисак о уверењима просветних радника о школском неуспеху ученика могао се стећи на основу дужине одговора. Најкраћи одговор састојао се од две речи, а најдужи од 54 речи. Просечна дужина одговора износила је близу 19 речи, што је чинило једну до две реченице. Такође, уочено је да су неки учесници одговарали у првом лицу (на пример: „Дајем му задатке који су прилагођени његовом интересовању!“), док су одговори других били у неодређеном облику (на пример: „Дати му неки занимљив задатак.“). Пребројавање личног и безличног одговарања открило је да је тачно половина учесника одговорила у првом лицу, а друга половина безлично.

Прва тема: Опажање школског неуспеха ученика

Концепт. Већина учесника види школски неуспех као слабе оцене, док сваки пети учесник опажа школски неуспех као комплексну варијаблу која, поред слабих оцена, укључује и проблеме са дисциплином (табела 4).

Табела 4. Концепт школског неуспеха

Концепт	f	%
Слабе оцене	75	65,8
Недисциплина	15	13,2
Слабе оцене и недисциплина	24	21,0
Укупно	114	100,0

Временска перспектива. Две трећине учесника оријентисане су на актуелну ситуацију у коју смештају проблем школског неуспеха ученика. Преостала трећина учесника оријентисана је на будућност – циљеве због којих би ученик требало да буде успешан у школи или на прошлост – узроке који су довели до школског неуспеха (табела 5).

Табела 5. *Временска перспектива у опажању школског неуспеха*

Оријентација на	f	%
Прошлост	18	15,8
Садашњост	76	66,7
Будућност	20	17,5
Укупно	114	100,0

Друга тема: Могуће решење школског неуспеха ученика

Носилац активности. Добијени одговори указују на то да је наставник главни носилац активности којом би требало решавати проблем школског неуспеха ученика (табела 6). Може се уочити да се само у једном одговору одговорност за решавање школског неуспеха ученика приписује другим актерима васпитно-образовног процеса.

Табела 6. *Носилац активности која решава школски неуспех ученика*

Носилац активности	f	%
Наставник	94	82,5
Други актери	1	0,9
Наставник са другим актерима	16	14,0
Не зна се	3	2,6
Укупно	114	100,0

Врста интервенције. Више од половине учесника заступа педагошки приступ решавању проблема школског неуспеха ученика (табела 7). Ако се овим учесницима додају они који су у својим одговорима комбиновали педагошки и психолошки приступ, може се рећи да велика већина (три четвртине) учесника заступа педагошки приступ. Психолошки приступ је заступљен у одговорима сваког трећег учесника, при чему се чешће јавља у комбинацији са педагошким приступом него самостално.

Табела 7. *Врста интервенције која решава школски неуспех ученика*

Врста интервенције	f	%
Педагошки приступ	60	52,6
Психолошки приступ	17	14,9
Педагошки и психолошки приступ	25	21,9
Системски приступ	12	10,6
Укупно	114	100,0

Анализа учесталости одговора у оквиру педагошке интервенције, којом би се могао решити проблем школског неуспеха ученика, указује на: доминацију предлога о конструисању задатака који су примерени учениковим предзнањима и капацитетима; следи захтев за активнијим учешћем ученика у процесу учења; у нешто мањој мери наводи се ангажовање ученика у улози наставника и уважавање ученикових интересовања у настави; а најређи одговори односе се на мотивисање ученика и изграђивање договорних система између ученика и наставника који ће подржати учење (табела 8).

Табела 8. *Садржај педагошке интервенције*

Садржај	f	%
Примерени задаци	19	31,6
Активација ученика	14	23,3
Ученик у улози наставника	10	16,7
Уважавање интересовања ученика	10	16,7
Мотивисање и договорни системи	7	11,7
Укупно	60	100,0

Субјекат промене. Три четвртине учесника предлаже интервенцију која укључује мењање наставниковог понашања: само мењање наставниковог понашања предлаже скоро половина учесника, а у комбинацији са мењањем понашања ученика још једна четвртина учесника (табела 9).

Табела 9. *Субјекат промене коју укључује решавање школског неуспеха ученика*

Субјекат који се мења	f	%
Ученик	17	14,9
Наставник	55	48,2
Ученик и наставник	29	25,4
Шире окружење	11	9,7
Није јасно	2	1,8
Укупно	114	100,0

ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА

Наставници и други запослени у основним школама, који су учествовали у студији, давали су релативно кратке одговоре на питање о школском неуспеху ученика, што је уобичајен налаз у испитивањима ове врсте. Кратки одговори представљају прво ограничење у погледу стицања потпуније слике о испитиваним уверењима, али с друге стране, управо због своје језгровитости, могу бити сматрани добрим путоказом ка томе каква унутрашња значења имају испитивани феномени за учеснике. Склоност учесника да одговарају у првом

лицу сматра се показатељем већег личног значаја испитиваног проблема за испитанике и веће спремности испитаника да се баве тим проблемом (Spiel & Von Korff, 1998). Према подацима који су добијени у овој студији, половина учесника показала је већи степен личне укључености у опажање и решавање проблема школског неуспеха ученика, док је друга половина у формулацији била неутрална.

Већина учесника из испитивања своди проблем школског неуспеха ученика на слабе оцене, мада се могло очекивати да ће обратити више пажње на недисциплину, с обзиром на контекст у ком су анкетирани (у оквиру стручног усавршавања које се односило на недисциплину). У извесној мери, овај налаз се може разумети као израз наставне праксе у којој школске оцене представљају, како формално тако и садржински неопходан услов за извођење наставе и кретање ученика кроз основно образовање. Наиме, ученик мора имати задовољавајуће оцене и минимална знања да би прешао у наредни разред и да би пратио наставу на вишем нивоу. Може се претпоставити да се наставници у већој мери сматрају одговорним за оцене него дисциплину, као и то да се оцене опажају као ургентнији проблем од недисциплине ученика. Исказане претпоставке захтевају даљу проверу у будућим истраживањима.

Анкетирани просветни радници у највећем броју виде школски неуспех као актуелан проблем који се дешава сада и овде. Оријентација на прошлост одговара на питање зашто је ученик неуспешан. Оријентација на садашњост нуди опис ситуације у којој се школски неуспех дешава и предлаже решења како да ученик не буде неуспешан у школи. Оријентација на будућност полази од уверења да је школовање битан аспект индивидуалног развоја и одговара на питање зашто ученик треба да буде успешан у школи. Описане оријентације су, такође, аспекти у решавању проблема школског неуспеха ученика: школски неуспех је важан у времену у ком се дешава, али су му претходили одређени разлози или узорци, а погодан начин да се проблем реши су артикулисање тежњи, очекивања, планова и жеља на чијем остварењу се ради.

Временска перспектива у опажању школског неуспеха може се довести у везу са теоријом о временској перспективи (Zimbardo & Boyd, 1999; Boniwell & Zimbardo, 2004). Временска перспектива је базични аспект субјективног искуства појединца која се испољава као релативна доминација прошлости, садашњости или будућности у његовим мислима. Издвојено је пет фактора који чине временску перспективу: негативно виђење прошлости која изазива одбојност и носи песимизам; позитивно виђење прошлости које одражава топао, носталгичан став према прошлости; хедонистичко виђење садашњости које укључује склоност ризиковању; фаталистичко виђење садашњости које садржи уверење да ће се десити оно што мора да се деси ма шта човек ради; и виђење будућности које карактерише планирање и постизање будућних циљева. Зимбардо (Zimbardo & Boyd, 1999) је уверен да превенција школског неуспеха може бити успешна првенствено код деце која су већ оријентисана на будућност.

Што се тиче решавања проблема школског неуспеха ученика, испитаници су у већини случајева видели наставника као носиоца активности у оквиру интервенције која је педагошког карактера и у оквиру које се они сами мењају. Фокус у интервенцији је на реализацији наставе која је заснована на продукцији адекватних задатака и активацији ученика. Уз ограду да не можемо знати колико су подаци прикупљени у овом испитивању последица давања друштвено пожељних одговора, може се рећи да наставници и други запослени у школи исказују спремност да се баве решавањем проблема школског успеха ученика на конструктиван начин. Наставници не потологизирају школски неуспех, о чему говоре нека друга истраживања, нити одговорност пребацују на друге учеснике васпитно-образовног процеса. Остаје отворено питање на који начин се исказана мишљења могу учинити јавним и кроз међусобну размену претворити у школску праксу већине, а не само високо мотивисаних појединаца.

Решавање школског неуспеха ученика претпоставља субјекатску позицију ученика у васпитно-образовном процесу. Оваквој позицији доприносе педагошке активности у којима се ученицима дају задаци који воде самосталном откривању, стицању новог искуства, слободе, одговорности, мисли и фантазије (Николић и Јовановић, 2013). Педагошке интервенције које решавају проблем школског неуспеха сличне су карактеристикама наставе која би подржала креативност. Ова настава тражи од наставника да даје занимљиве задатке који активирају учениково мишљење, уважавају ученикове капацитете и преференције, држе ученикову пажњу, изазивају емоционалну укљученост (Максић и Павловић, 2013). Такође, изузетан педагошки значај има правилна употреба похвале и награде у наставном раду (Лалић-Вучетић, 2007). Промене које се предлажу у професионалном развоју просветних радника усмерене су на формирање компетенција које ће допринети смисленом и продуктивном активирању ученика у процесу наставе и учења (Маринковић, 2010; Половина и Павловић, 2010; Стојиљковић, 2014).

Испитивање уверења о школском неуспеху ученика треба наставити у правцу укључивања већих и диференцираних узорака наставника, стручних сарадника и управе школе, због различитих улога које они имају у васпитно-образовном процесу, као и испитивање специфичности у уверењима наставника разредне и предметне наставе, због узраста са којим раде. У даљем раду треба наставити са идентификовањем релевантних својстава уверења, што се може постићи већим бројем питања у упитничким испитивањима и пружањем могућности да просветни радници своје ставове детаљније образложе. Други значајни извори података могу се досећи организовањем фокус група на ову тему и испитивањем путем интервјуа. Такође, у истраживање уверења о школском неуспеху ученика требало би укључити битна својства испитаника и ширег контекста, као што су карактеристике школе у којој они раде и средине у којој се школа налази. Управо се на овим нивоима могу пронаћи капацитети за

дефинисање оптималних системских решења, која подразумевају свеобухватност и трајање (Polovina, 2009).

Резултати оваквих и сличних истраживања могли би бити од користи ако се укључе у стручно усавршавање просветних радника ради стицања увида у лична уверења свих категорија просветних радника који су присутни у школи. У конкретном случају, од посебног значаја је указивање на присуство временске перспективе у опажању школског неуспеха ученика и развијање свести о њеном потенцијалном учешћу у избору и ефикасности интервенције која решава проблем. На исти начин треба узети у разматрање оријентације ученика и њихових породица. Није довољно да знамо ко је за шта надлежан и шта се може урадити у школи, већ да трасирамо путеве којима се обезбеђује да се реализују акције за решавање школског неуспеха конкретног ученика. У ове сврхе, потребно је континуирано испитивање експлицитних и имплицитних уверења о улогама и могућностима за сарадњу између представника школе и других заинтересованих страна.

ЗАКЉУЧАК

Већина наставника, стручних сарадника и представника управе школе, који су учествовали у студији, оријентисана је на актуелну ситуацију у коју смештају проблем школског неуспеха ученика, а решење виде у унапређењу наставе и побољшању услова учења кроз преговарање са ученицима који су неуспешни. Модел за мотивисање неуспешних ученика укључује упознавање са проблемима одређеног ученика; иницијативу наставника и његову спремност да преузме одговорност; уважавање ученикових предзнања, интересовања и преференција; примену разноврсних наставних метода и техника; избор адекватног приступа који се може именовати као персонализовано образовање и учење (Chen, 2009; Dryden & Vos, 2001/1994; Gardner, 1993; Hwang, Kuo, Yin, & Chuang, 2010). Интервенција подразумева труд да се школско учење приближи ученику, указивање на непосредну корист и истицање употребљивости знања у практичне сврхе, као и значаја сазнатог за његов будући живот, професионални избор и каријеру.

Резултати приказане студије указују на значај временске перспективе у опажању школског неуспеха ученика и потребу да се ове везе даље испитују, како на узорку просветних радника, тако и на узорцима ученика и њихових родитеља. Било би пожељно развијати рефлексивност учесника васпитно-образовног процеса у погледу њихових уверења о школском неуспеху и схватањима о третману школског неуспеха ученика у школи. Ученици могу имати проблеме са савладавањем школских обавеза јер су креативни (Maksić, 2010). Најзад, размишљање о томе како ће се даље развијати и где ће се позиционирати у друштву они чланови који су били неуспешни у основној школи доводи нас до

питања ко је „неуспешан“, односно коме приписујемо школски неуспех: да ли су то ученици који имају слабе оцене и „недовољна знања“, наставници који су радили са њима, школе у којима се то дешава, образовни систем или друштво?

Литература

- Boniwell, I., & Zimbardo, P.G. (2004). Balancing time perspective in pursuit of optimal functioning. In P. A. Linley & S. Joseph (Eds.), *Positive psychology in practice*. New Jersey: John Wiley & Sons, 165–178.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Gardner, H. (1994). *Multiple intelligences, The theory in practice*. New York: Basic Books.
- Гашић-Павишић, С. (2005). *Модели разредне дисциплине*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Гутвајн, Н., Шевкушић, С. (2013). Како стручни сарадници доживљавају школски неуспех ученика. *Зборник Института за педагошка истраживања*, 45(2), 342-362.
- Dryden, G., & Vos, J. (2001/1994). *Revolucija u ičenju: kako promeniti način na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.
- Ђуришић-Бојановић, М. (2001а). Ставови наставника према проблемима у настави, *Зборник Института за педагошка истраживања*, 33, 377–388.
- Ђуришић-Бојановић, М. (2001б). Ставови стручних сарадника према актуелним проблемима школе, *Настава и васпитање*, 50(5), 514–531.
- Zimbardo, P. G. & Boyd, J. N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1271–1288.
- Каталог програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2008/2009. годину*. (2008). Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања.
- Лалић-Вучетић, Н. (2007). *Подстицање ученика похвалом и наградом*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Максић, С. (2006). *Подстицање креативности у школи*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Максић, С. (2010). Student creativity and behavioural problems, In Železnikov Seničar, M. (Ed.), *Social and Emotional Needs of Gifted and Talented, II International Scientific Conference*. Ljubljana (Slovenija): МІВ, 80–89.
- Максић С., Ђуришић-Бојановић, М. (2004). Креативност, знање и школски успех, *Зборник Института за педагошка истраживања*, 36, 85–105.

- Максић, С., Павловић, Ј. (2013). Настава која подржава креативност. У Николић, Р., Кундачина, М., Николић, В. (ур.), *Настава и учење, Квалитет васпитно-образовног процеса*. Ужице: Учитељски факултет, 53–64.
- Маринковић, С. (2010). *Професионални развој наставника и постигнућа ученика*. Ужице: Учитељски факултет.
- Малинић, Д. (2009). *Неуспех у школској клупи*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Малинић, Д., Максић, С. (2012). Ко су ученици у ризику од напуштања школе, *XVIII научни скуп „Емпиријска истраживања у психологији“, књига резимеа, Београд, 10-11/02/2012*. Београд: Филозофски факултет, Универзитет у Београду, 54–55.
- Милошевић, Н. (2004). *Вера у сопствене способности и школски успех*. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине – Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Николић, Р., Јовановић, Б. (2013). Субјекатска позиција ученика у концепцији хуманистичке наставе и васпитања. У Николић, Р., Кундачина, М., Николић, В. (ур.), *Настава и учење, Квалитет васпитно-образовног процеса*. Ужице: Учитељски факултет, 227–240.
- Polovina, N. (2009). Model za analizu sustava implementacije supervizije u sektoru obrazovanja i socijalne zaštite. U Ajduković, M. (ur.), *Refleksije o superviziji: međunarodna perspektiva*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 101–157.
- Половина, Н., Павловић, Ј. (2010) (ур.). *Теорија и пракса професионалног развоја наставника*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Спасеновић, В. (2008). *Вршњачки односи и школски успех*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Spiel, C. & von Korff, C. (1998). Implicit theories of creativity: the conceptions of politicians, scientists, artists and school teachers. *High Ability Studies*, 9, 43–59.
- Стојиљковић, С. (2014). *Психолошке карактеристике наставника*. Ниш: Филозофски факултет.
- Таф, П. (2013). *Тајна успешне деце*. Београд: Лагуна.
- Hwang, G-J., Kuo, F-R., Yin, P-Y., Chuang, K-H. (2010). A Heuristic Algorithm for planning personalized learning paths for context-aware ubiquitous learning. *Computers & Education*, 54 (2), 404–415.
- Chen, C. M. (2009). Personalized E-learning system with self-regulated learning mechanisms for promoting learning performance. *Expert Systems with Applications*, 36(5), 8816–8829.
- Џиновић, В. (2004). Бити неуспешан у школи је избор. У Милановић-Наход, С., Шарановић-Божановић, Н. (ур.). *Знање и постигнуће*. Београд: Институт за педагошка истраживања, 178–188.
- Џиновић, В. (2010). *Послушношћу до знања*. Београд: Институт за педагошка истраживања.

Slavica B. Maksić, PhD.

Institute for Educational Research, Belgrade

HOW TO MOTIVATE PRIMARY SCHOOL UNDERACHIEVERS TO LEARN

Summary

Paper is dealing with students' school underachievement at the level of primary schooling, when they have to learn basic things, develop academic and social status, and make foundation for further education. The study was carried out with teachers, school psychologists, pedagogues, and principals (N = 114) from 5 primary schools in Serbia. Participants were asked an open ended question about their activities concerning students who were school underachievers and were not willing to improve their school achievement. Study findings were analyzed qualitatively and two main themes were identified: the time perspective in perception of students' school underachievement and the type of intervention related to students' school underachievement. Obtained data showed that majority of participants were oriented toward actual situation in which school underachievement was located, though others were oriented towards causes of students' school underachievement or towards goals that students could reach by being successful at school. Possibilities for overcoming students' school underachievement were seen mainly in pedagogic approach to the problem or pedagogic approach combined with psychological approach to the problem. Different interventions were proposed, ranging from increasing the level of appreciation of students' ability, interests and preferences to creating a more personalized pedagogic situation that would enable students to be more successful at school.

Keywords: *school failure, primary school, motivation, beliefs, qualitative analysis.*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.015.3:159.953.5(082)

371.3(082)

376.1-056.26/.36(082)

НАСТАВА и учење : савремени приступи и перспективе / [главни и одговорни уредник Радмила Николић]. - Ужице : Учитељски факултет, 2014 (Ниш : Свен). - 742 стр. : илустр. ; 25 cm

На спор. насл. стр.: Teaching and Learning.
- Текст ћир. и лат. - Радови на срп., енгл. и мак. језику. - Текст ћир. и лат. - " У оваој монографија налазе се радови са међународног научног скупа под називом 'Настава и учење (Савремени приступи и перспективе) одржаног 7. новембра 2014. године, на Учитељском факултету у Ужицу Универзитета у Крагујевцу." --> Предговор. - На врху насл. стр.: Универзитет у Крагујевцу. - Тираж 200. - Стр. 13-14: Предговор / редакција. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резюме; Summary.

ISBN 978-86-6191-023-4

1. Николић, Радмила [главни и одговорни уредник], 1963-

а) Настава - Методика - Зборници б)

Учење - Методи - Зборници с) Инклузивно образовање - Зборници

COBISS.SR-ID 210981388

Ова монографија садржи радове са међународног научног скупа под називом „*Настава и учење (савремени приступи и перспективе)*“ одржаног 7. новембра 2014. године, на Учитељском факултету у Ужицу Универзитета у Крагујевцу. Организатори скупа су: Универзитет у Крагујевцу, Учитељски факултет у Ужицу (Србија); Univerzitet „Konstantin Filozof“, Pedagoški fakultet Nitra (Slovačka); Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta v Kopre (Slovenija)) и University Jan Evangelista Purkyne in Usti nad Labem, Faculty of Education (Češka Republika).

Монографија представља део резултата остварених у оквиру научноистраживачког пројекта под називом *Настава и учење: проблеми, циљеви и перспективе*, који подржава Министарство просвете и науке Републике Србије, регистрован под бројем 179026, а реализује се у времену од 2011. до 2014. године. Пројекат остварује научноистраживачки тим наставника Учитељског факултета у Ужицу: др Миленко Кундачина, редовни професор – руководилац пројекта; др Снежана Маринковић, редовни професор; др Миомир Милинковић, редовни професор; др Видан Николић, редовни професор; др Радмила Николић, редовни професор; др Крстивоје Шпијуновић, редовни професор; др Данијела Василијевић, ванредни професор; др Милован Стаматовић, ванредни професор; др Горан Шекељић, ванредни професор; др Жана Бојовић, доцент; др Лидија Златић, доцент; др Сања Маричић, доцент; др Јелена Стаматовић, доцент; др Љиљана Костић, доцент и мр Бранка Арсовић, асистент. У тим се укључују и други истраживачи из Србије и иностранства чија су научна интересовања везана за циљеве и задатке Пројекта: др Драгана Бјекић, редовни професор на Техничком факултету у Чачку; др Радован Грандић, редовни професор на Филозофском факултету у Новом Саду; др Миле Илић, редовни професор на Филозофском факултету у Бања Луци; др Ненад Сузић, редовни професор на Филозофском факултету у Бања Луци и др Јасмина Клеменовић, ванредни професор на Филозофском факултету у Новом Саду.

www.ucfu.kg.ac.rs

ISBN: 978-86-6191-023-4

УДК 371.3(082)

ISBN: 978-86-6191-023-4